

L'herència de Ferrer Pastor

El lexicògraf valencià Francesc Ferrer Pastor va morir el passat 11 de juliol a València als 81 anys. Autor d'importantes obres de recuperació i investigació lexicogràfica, Ferrer Pastor preparava en l'actualitat l'edició d'un diccionari amb més de 40.000 refranys. A continuació reproduïm l'entrevista que EL TEMPS li va fer l'agost de 1994, just quan acabava de rebre el màxim reconeixement literari de la Generalitat Valenciana.

"Hi ha un complot contra la llengua en l'església"

Francesc Ferrer Pastor (la Font d'en Carròs, Safor, 1918) va publicar al llarg de la seua vida importants obres de recerca sobre el lèxic valencià. Aquesta dedicació li va valer, just abans de concedir aquesta entrevista, el Premi d'Honor de les Lletres Valencianes.

Què significa per a vostè aquesta distinció, senyor Ferrer Pastor?
—Una cosa molt agradable. Han premiat una labor feta durant cinquanta anys. I fou una sorpresa per a mi.

—No em diga que no s'ho esperava.

—Em va sorprendre perquè jo no me n'havia preocupat gens. Altres ho han fet per mi. M'havien proposat les universitats valencianes i setanta entitats més.

—Es conscient de la polèmica sobre la identitat del premi: si s'ha de premiar la creació literària o s'han de guardonar uns altres mèrits?

—Cadascú pot opinar com vulga. Jo tinc una labor feta, uns llibres publicats que no són de creació literària, és cert, però que són d'investigació.

—Se sent un escriptor de creació frustrat?

—En certa manera. He fet alguna cosa, però no massa.

—És autor del primer best-seller valencià, el Vocabulari castellà-valencià, valencià-castellà.

—El blanc i blau, com se'l coneix. El vaig publicar a l'editorial Sicània el 1967.

—Li deu haver reportat molt en concepte de drets d'autor.

—No n'he cobrat mai. Al principi els vaig cedir a la Fundació Huguet, per fer una edició determinada. Després, passà a la Fundació Ausiàs March. I després, com que els fills van considerar que ja estava bé de regalar les coses, el vaig editar en la impremta de la família. Es pot dir que de la meua obra no he cobrat mai els drets que em corresponien com a autor.

—Se sent estafat?

—No. Ho donava a gust. Nicolau Primitiu insistia que me'ls havia de pagar per l'edició de Sicània, però quan hi vaig accedir, ell tenia més de 90 anys i va perdre la memòria. I segurament se li va oblidar.

—D'on li ve l'interès per la llengua?

—De l'any 38. En plena guerra. Em vaig incorporar a l'exèrcit roig i després, avalat per la monja superiora de l'asil on jo m'havia criat, vaig eixir del camp de concentració de Vinaròs i vaig entrar a la Bandera Valenciana, a l'exèrcit nacional. En aquella època a Castelló sabien poc de parlar en castellà, i els navarresos i els gal·lecs que venien en l'exèrcit nacional els pegaven. Van posar un cartell que deia: "Si eres espanyol,

habla español". Jo em deia per a mi que si ser espanyol era parlar com ells parlaven, jo no era espanyol. I em vaig preocupar per aprendre la meua llengua. No em costava molt d'esforç, perquè estava preparat. Als catorze anys jo sabia més que els de vint anys, i a l'Escola d'Arts i Oficis el professor em feia donar la classe i es gitava a dormir.

—No va tenir cap inductor en l'estudi de la llengua?

—No. Jo anava a la meua. Em vaig comprar la gramàtica de Fullana. Tota la producció del pare Fullana havia desaparegut del convent amb motiu de la guerra, i ell buscava una gramàtica per a tornar-la a editar. I li la vaig deixar amb la condició que tornara a mi. En morir, vaig anar a per ella a la impremta Federico Doménech i l'amo de *Las Provincias*, que sabia que jo treballava de corrector en *Jornada* i *Levante*, em va oferir vint duros més a la setmana per treballar per a ell. I vaig entrar a *Las Provincias*, encara que després no em va donar l'augment que m'havia promès.

—Vostè havia entrat primer al diari *Jornada* com a maquinista.

—L'any 41. I el 22 de gener del 42 em va ocórrer l'accident de la mà, ja a *Levante*. Vaig perdre la mà esquerra. L'accident va determinar la meua vida, perquè vaig passar al departament de correcció, com a atenedor, i em vaig poder dedicar a la llengua d'una manera més monogràfica.

—Qui el va dur a *Lo Rat Penat*?

—Ningú. Quan es van convocar els primers cursos, ho vaig veure anunciat al diari i hi vaig anar. Hi havia dotze alumnes: vuit anaven per fer pilot i quatre volien ensenyar-se. Ben prompte, Carles Salvador s'adonà que jo dominava la gramàtica, i a l'any següent em va donar la plaça de mestre, que fins aquell moment l'exercien Josep Giner i Enric Valor. Però Enric Valor, a les quatre classes tenia faena a Castalla i se n'anava...

—A caçar.

—Bé, ell deia que tenia faena. I com que fallava, m'hi vaig incorporar jo. Vaig ser mestre durant quinze anys.

—Com era Carles Salvador?

—Alguns diuen mal d'ell, però jo només puc dir bé. Era un home que corregia tots els dies els aspirants a poetes que venien per allí. Els deia: molt bé, molt bé. Fes més coses. I després em deia a mi: no val res, però

“No he compartit mai les idees de Fuster quant a l'aspecte minoritari del valencianisme. Som quatre gats, però en som molts més dels que hi havia. I armem molt de soroll quan volem.”

què els he de dir? Que vagen fent i potser n'isca algun que valga la pena. Tres dies abans de morir em va fer: mireu què vos he deixat. Procureu no perdre els cursos. Al seu enterament, cosa rara, van venir Xavier Casp i Miquel Adlert, que no podien veure'l. Eren enemics irreconciliables de Lo Rat Penat.

—Quins eren els alumnes, ho recorda?

—Els universitaris... no sé.

—Ara tots diuen que van fer els cursos. És un poc com el que passa amb París i el 68.

—Alfons Cucó, Lluís Aracil, Eliseu Climent... potser que alguna vegada entraren a alguna classe, però ells anaven a les tertúlies. Els Codonyer i Enric Tàrrega sí que eren alumnes meus.

—Ha nomenat Josep Giner. És el lingüista més ex-poliat del país?

—Ell no ha volgut significar-se massa.

—Alguns s'han significat molt a costa d'ell.

—Ell donava. No ha volgut mai que eixira el seu nom. Primer, va començar amb el pseudònim Guillem Bernat i Ferrís, que eren els segons cognoms del seu pare i la seua mare. I després, ha volgut quedar al marge de qualsevol classe de protagonisme.

—En alguna ocasió ha insinuat que Soler i Godes i Emili Beüt van prendre Lo Rat Penat a l'assalt.

—Beüt i Soler assaltaren Lo Rat Penat i crearen una gramàtica nova: les normes de Castelló. No volien que la gramàtica fóra massa catalanista. Acceptaven la unitat de l'idioma, però no volien que la gramàtica en fera bandera. Soler i Godes acabà sent catalanista, com en els seus inicis. Beüt era un home al qual satisfia molt tenir un cert prestigi a València, i Lo Rat Penat li'l donava. Era catalanista, però s'ho mirava de reüll. Després els en van tirar. Jo ja me n'havia anat a causa de les coses que ells feien.

—El 1956 va traure el Diccionari de la Rima. Com se li va ocórrer fer manualment un treball d'ordinador?

—Perquè venien molts poetes per Lo Rat Penat. La major part d'alumnes era gent que aspirava a algun premi de Lo Rat Penat. Considerí que el poeta necessitava aquesta obra. Era el mercat que jo tenia. Es va editar primer en fascicles el 1952, a *Las Provincias*, posant com a garantia el meu jornal. Federico Doménech es fià de mi. I quatre anys després, el 56, es va acabar. Mira, ací tinc un pròleg de Carles Salvador, que hauria d'haver encetat el llibre, i no es va publicar. No vaig rebre l'ajuda de ningú. L'últim fascicle no podia pagar-lo, i me n'aní a Barcelona, a una llibreria del carrer del Consell de Cent, que la

ARXIU / RAFA GIL

portava un valencià, i li vaig demanar ajuda. Necessitava que es vengueren cent exemplars i em va ajudar. I així vaig poder liquidar l'últim fascicle.

—L'Ajuntament de València li va donar un premi per aquest llibre, no?

—Dues mil pessetes. Per ser el llibre que més havia destacat en l'edició valenciana, quant a presentació i esforç editorial.

—Els poetes li han reconegut aquesta labor?

—Ah, no. El qui més i el qui menys el té però no diu que el té. Avui ja no es fa molta poesia rimada. [...]

—Vostè va ser poeta de falla, no?

—Sí, tinc una englantina d'ora a Burjassot. Vicent Andrés Estellés va vo-

ler que hi concorreguera. També tinc algun premi de llibre de falla. Vaig ser faller des de l'any 40 fins el 52. I com que no hi havia poeta i calia buscar-ne un que no cobrara, sempre acabava fent jo els versos.

—Creu que ha estat un error per part del nacionalisme l'actitud despectiva cap al món de les falles?

—En efecte. És un error. Casp i Adlert eren totalment contraris a les falles. Jo sostenia que l'únic camí possible per al valencianisme que hi havia eren les reunions de falla. Allí tot es parlava en valencià, i a qui parlava en castellà se li feia pagar un quinzet. Quan es reunia un grapat de quinzets, es pagava una paella. Hi havia molta il·lusió per conservar la llengua, es feien revistes i es llegien en veu alta. Es una llàstima que deixaren les falles de costat, perquè aleshores eren un motiu de nacionalisme. Casp i Adlert consideraven que això era perdre el temps. Sanchis Guarnier em deia que no ho deixàrem de banda, que sempre hi havia la possibilitat de convertir el nacionalisme equivocac dels fallers en el vertader nacionalisme.

—La riuada de l'any 57 li va reduir a pasta les fitxes que havia elaborat al llarg de tants anys.

—Totes. Va començar a entrar aigua al taller de *Las Provincias*, que és on treballava, i me n'aní a casa a despertar la dona i les xiquetes. Les vaig haver de traure per una finestra. La meua dona morí a conseqüència de tot allò i fou una cosa tremenda per a mi. Em van ajudar alguns nacionalistes. Entre ells, Casp i Adlert. Em duïen roba. De Barcelona també em van ajudar. Nicolau Primitiu em va donar alguna ajuda econòmica, i després li la vaig tornar.

—Vostè va ser membre de la Comissió Interdiocesana de Versions Litúrgiques el 1973. Li sembla ecumènic el paper de l'església valenciana pel que fa a la llengua?

—Aquella comissió no va tenir molta eficàcia. Vam elegir Pere Riu-tort de president, contra un vot que va traure José Almiñana, que era el seu. Això va produir l'enemistat d'Almi-

ARXIU / RAFA GIL

ñana, que volia publicar un llibre més gran que el de Riutort. Volia que aprofitara per als altars. Així s'establí la pugna Alminana-Riutort, que ha acabat darrerament. Alminana té molta ascendència en la cúria. Té un grapat de gent que li fa costat i acaben convencent tots els arquebisbes de València. El d'ara, el d'abans. Hi ha un complot contra la llengua al si de l'Església valenciana.

—*El Diccionari general és la culminació de la seua obra?*

—En certa manera. Mira, allà el tinc.

—*Al costat d'un trabuc?*

—Ah, el vaig comprar a Prada. Està mal conservat. Per cert, em parà la policia abans d'eixir de França, es quedà mirant-lo i després de dubtar un moment em va deixar anar. I ací el tinc.

—*Quina és la paraula més bonica que conté?*

—*Estantís.* Està en desús. Antigament, quan no hi havia neveres, hi havia camereres, que eren uns mobles amb tela mosquitera. I el menjar guisat que sobrava es guarda allí. I a l'endemà, quan t'ho menjaves, estava... *estantís.*

—*El nacionalisme valencià també està estantís?*

—Una mica. Molts valencianistes se n'han passat al PSOE.

—*Es incompatible?*

—No, perquè al cap i a la fi, el PSOE ha dut un benestar a la llengua. L'ha tirat avant, perquè en un principi, la major part dels socialistes eren nacionalistes.

—*Joan Fuster va morir vaticinant un final relativament imminent per a la llengua. Comparteix el seu catastrofisme?*

—No he compartit mai les idees de Fuster quant a l'aspecte minoritari del valencianisme. Som quatre gats, però en som molts més dels que hi havia. I armem molt de soroll quan volem. Possiblement la gent que ha passat per l'escola se senta més valencianista que nosaltres. Jo sé què era ser valencianista als anys 40, i per tant no veig sinó millora.

—*La paraula més horrible del seu diccionari?*

—*Aviat.* Una altra que deteste és *maco*.

—*Els mitjans de comunicació usen una llengua dúctil o no?*

—S'utilitza la llengua que parlem.

Sense més pretensions. I més, tenint en compte qui és el director de Canal 9, que és Amadeu Fabregat. Què hem d'esperar?

—*La polèmica sobre llengua ligh/heavy, què li sugereix?*

—Hi ha coses que no compartisc plenament amb Pompeu Fabra, encara que tampoc compartisc que Fabra haja suposat un fre per a la llengua, com creuen alguns. Era un home que en sabia molt, a pe-

sar que no havia estudiat filologia en la universitat.

—*Vostè és un emigrant d'aquest poble.*

—Als sis anys vaig eixir de la Font d'en Carròs. Mon pare morí l'any de la *cucaracha*, l'any 18. Jo vaig nàixer dos mesos després. Teníem un negoci de vins, però anà a terra perquè en aquell moment, sense seguretat social ni res, si moria l'home, la família anava a la deriva, al fracàs.

Ma mare va anar patint com podia fins que el rector li va dir que ja que les seues germanes eren monges, que li buscaren una porteria i se n'anara a València. I vam emigrar.

—*Ha dit abans que es va criar a l'asil.*

—Ma mare només cobrava 10 pessetes el mes, i amb aquest sou era impossible alimentar-nos als quatre fills. Els dos fills menuts vam anar a l'asil de Sant Joan Baptista, fins que la família es va poder refer. I ja ens vam quedar definitivament a València. Però jo he tingut ací família i he tornat sempre que he pogut, pels estius, els caps de setmana. [...].

—*Va deixar de dir-se La Fuente Encarroz gràcies a vostè, no?*

—L'Ajuntament m'encomanà l'informe lingüístic el 1976, i la Reial Acadèmia de la Història acceptà les raons que hi vaig aduir.

I finalment, el Consell de Ministres va aprovar el canvi. Com ho has sabut això?

—*També té un pasdoble dedicat. Com els toreros.*

—La banda del poble. Fa cinc o sis mesos. Ara me l'ha demanat la banda de Sant Joan de l'Enova.

—*Calcule que la immortalitat és això.*

—Uà. No ho tinc com a meta.

El passat 4 de febrer Francesc Ferrer Pastor va rebre la Medalla d'Or de la Universitat de València.

Aquest premi va ser un reconeixement a la seua tasca com a investigador i recuperador del lèxic valencià.

"De la meua obra no he cobrat mai els drets que em corresponien, però no em sent estafat. Nicolau Primitiu insistia que me'ls havia de pagar, i quan hi vaig accedir, ell tenia més de 90 anys i va perdre la memòria. I segurament se li va oblidar."

Miquel Alberola